

Тетяна Клиніна

ORCID iD 0000-0002-0334-9852

УДК 94(73)“1953/1959”Джон Фостер Даллес

DOI: 10.28925/2524-0757.2020.1.5

ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАР США ДЖОН ФОСТЕР ДАЛЛЕС: КУРС НА ОСОБИСТУ ДИПЛОМАТІЮ?

У статті розглянуто постать Джона Фостера Даллеса, державного секретаря часів президентства Дуайта Ейзенхауера. В історіографічній традиції ця особа найчастіше постає у негативному ракурсі, йому приписують роль «досвідченого злого генія». Автор надає короткі біографічні відомості життєдіяльності державного секретаря, щоб з'ясувати умови, в яких формувався світогляд останнього, що згодом став основою його політичної поведінки. Вказується, що загалом Джон Фостер Даллес був одним із найвпливовіших державних діячів в історії американського політичного істеблішменту. Власне, сам Дж.Ф. Даллес був відображенням напруженості, що спостерігалася в Сполучених Штатах Америки наприкінці 1940–1950-х років, а тому ці фактори не могли не вплинути на його особисте життя та кар'єру.

Ключові слова: Дж.Ф. Даллес, США, дипломатія, Д. Ейзенхауер, державний секретар, американська зовнішня політика.

Tetiana Klynina

US SECRETARY OF STATE JOHN FOSTER DULLES: COURSE ON PERSONAL DIPLOMACY?

The article analyses the figure of John Foster Dulles, Secretary of State during the Dwight Eisenhower Presidency. Sufficient scientific background of the question is devoted mainly to the analysis of this figure from negative positions, attributing to him the role of “experienced evil genius”. The author provides brief biographical information on the life of the Secretary of State in order to find out the conditions under which his character and worldviews formed, which subsequently formed the basis of his political behavior. It is stated that in general, John Foster Dulles was one of the most influential statesmen in the history of the American political establishment. In fact, J. F. Dulles was a reflection of the tension that was so vividly observed in the United States of America in the late 1940s and 1950s, and therefore these factors could not but affect his personal life and career.

Key words: USA, J. F. Dulles, diplomacy, D. Eisenhower, United States Secretary of State, American foreign policy.

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020

© Клиніна Т., 2020

Головний закон Сполучених Штатів Америки — Конституція — наділяє президента усіма повноваженнями щодо здійснення зовнішнього курсу країни й наголошує на його відповідальності за це. Однак конституційно незакріпленими залишаються повноваження інших державних структур, які разом з президентом несуть цю саму відповідальність за формування курсу країни на зовнішній арені. Історія міжнародних відносин США знає чимало прикладів, коли співробітництво президента і державного секретаря було суперечливим. Відомі випадки, коли президент не брав до уваги рекомендації державного секретаря у здійсненні зовнішньополітичних акцій, а було й навпаки, коли державний секретар ігнорував думку президента або зовсім не зважав на неї, користуючись його недосвідченістю або нерозумінням міжнародних політичних процесів. У цьому випадку постать Дж.Ф. Даллеса цікава тому, що

це була людина консервативна, прагматична й реалістична, зосереджена на війні та економічній кризі. Він зміг стати каменем спотикання в обговоренні представниками «старої» та «молодої» історіографічної школи питання, чи підпорядковувався державний секретар своєму президентові чи ні.

Загалом історіографічний доробок щодо постаті Дж.Ф. Даллеса достатньо ґрунтовний. Переважають роботи написані у жанрі біографістики, де його дипломатична робота розглядається як один з етапів життя. Хоча, якщо ретельно вивчати біографію Дж.Ф. Даллеса, можна зрозуміти, що дипломатія і була його життям. Тому виокремлювати цю професійну складову не доцільно, оскільки вони взаємопов'язані.

Зацікавленість постаттю Дж.Ф. Даллеса серед істориків, які досліджують дипломатичну історію, була невисокою до середини 70-х років ХХ ст., а сам Дж.Ф. Даллес був популярним серед

карикуристів. Певно, це був один з тих факторів, який відвертав увагу від людини з досить тонким та складним розумом, людини, яка під керівництвом Д. Ейзенхауера змогла провести США через мир та певне економічне процвітання. Згодом науковий доробок щодо діяльності та життя Дж.Ф. Даллеса поповнився, і сьогодні привертають увагу роботи американських дослідників Р. Іммермана, Ф. Маркса, В. Прессена тощо. Зокрема, Ф. Маркс вказує, що саме Дж.Ф. Даллес взяв на себе керівництво з питань політики. Дослідник характеризує інтелект цієї людини, зазначаючи, що останній, поряд з Джоном Квінсі Адамсом, був мислителем (Marks F., 1995). Своєю чергою, Р. Іммерман говорить про нього як про «лідера вільного світу» під час холодної війни (Immerman R. H., 1998). Що стосується радянської історіографії, то постать Дж.Ф. Даллеса не привернула багато уваги науковців. Серед нечисленного наукового доробку можна виділити роботу Е.А. Іваняна, який аналізує політику американських президентів до 1972 р. і, описуючи діяльність Д. Ейзенхауера, згадує його державного секретаря Дж.Ф. Даллеса як діяча, який повністю контролював політику Америки на міжнародній арені без будь-яких консультацій з американським президентом (Іванян Е.А., 1975).

Метою статті є аналіз постаті державного секретаря Дж.Ф. Даллеса та його ролі у формуванні зовнішнього курсу країни.

Народився Джон Фостер Даллес 25 лютого 1888 р. у невеликому селищі Уотертаун, Нью-Йорк, і був найстарший із п'яти дітей. Його батько — пресвітеріанський проповідник, а мати — донька Джона В. Фостера, солдата, адвоката та дипломата, який обіймав посаду державного секретаря протягом останніх восьми місяців президентства Бенджаміна Гаррісона. Дядько Фостера — Р. Лансінг — не відставав від своїх «зіркових родичів» і посів посаду державного секретаря за часів президента Вудро Вільсоні. Зрозуміло, мати Дж.Ф. Даллеса, провівши своє дитинство серед «високих політичних кіл», мала власні амбіції і щодо своїх старших синів — Джона Фостера та Аллена Велша, які згодом обіймуть високі посади в американському політичному істеблішменті. Безпосередній вплив як моральний, так і фінансовий на Дж.Ф. Даллеса мав його дідусь Дж.У. Фостер — державний секретар, що вплинуло на юнака, оскільки той з малку був дотичним до міжнародного життя (Hoopes T., 1973. P. 156).

Протягом навчання у Принстонському університеті (отримання освіти в цьому навчальному закладі було сімейною традицією родини Даллесів) майбутній державний секретар одержує стипендію, що дало йому змогу навчатися в Сорбонні протягом року після закінчення навчання. Стипендію було надано «студенту, який подав найкращий твір на будь-яку тему (Даллес вибрав

тему «теорія судження». — Т. К.) і стоїть на вищому рівні у спеціальній експертизі з філософії Платона, Арістотеля, Декарта, Локка, Лейбніца, Юма і Канта, а також теоретичної етики, метафізики, психології та спонукальної логіки» (Challener R., 1988. P. 8). Далі Дж.Ф. Даллес ніколи багато не говорив про свої роки в Принстоні, за винятком того, коли стверджував, що зацікавився громадськими справами на курсах президента В. Вільсона у Принстонському університеті.

Після закінчення навчання в Принстоні Фостер вступив на юридичний факультет університету Джорджа Вашингтона та пішов на службу до юридичної фірми "Sullivan & Cromwell", де спеціалізувався в галузі міжнародного права. Під час Першої світової війни працював в чині майора у Раді з військової промисловості, де зарекомендував себе з позитивної сторони, а у 1918 р. президент В. Вільсон призначив Дж.Ф. Даллеса юридичним радником американської делегації на Паризькій мирній конференції, після завершення якої він взяв участь у роботі комісії щодо репараційних виплат. У 1920 р. став партнером юридичної фірми "Sullivan & Cromwell", а в 1927 р. очолив її. Певно, висока посада, зацікавленість і дотичність до міжнародного життя Америки дають можливість Даллесу протягом 20-х років ХХ ст. стати важливою частиною міжнародної експансії американського бізнесу та банківської справи. У 1924 р. майбутній державний секретар бере участь у розробці плану Дауеса (план, за яким був встановлений новий порядок репараційних виплат Німеччиною), а в 1927 р. стає главою фірми "Sullivan & Cromwell" (Immerman R. H., 1998. P. 3).

У 1930-х роках Дж.Ф. Даллес взяв участь в екуменічному русі (рух за зближення та об'єднання різних християнських конфесій), де християнські церкви намагалися об'єднатися з метою припинити ймовірний початок Другої світової війни. Загалом у 1930-х роках його можна було охарактеризувати як «розчарованого вільсоновця», однак розчарованого не самою програмою В. Вільсона, а швидше тією міжнародною реальністю, коли світові лідери були геть неспроможні імплементувати вільсоніанські мотиви. Власне, він захищав зовнішню політику В. Вільсона, вказуючи, що «його програми не провалилися, складно провалити те, що навіть і не починалося» (Challener R., 1988. P. 15).

За часів Другої світової війни Дж.Ф. Даллес, як очільник комісії зі справедливості та міцного миру, став неформальним лідером протестантських церков Америки в їх зусиллях щодо підтримання ідеї створення Організації Об'єднаних Націй. Поступово він виділяється серед членів республіканської партії США, здобуваючи політичний вплив та позиціонує себе як християнського політичного діяча. У 1940 р. Дж.Ф. Даллес став радником із зовнішніх питань Томаса Е. Дьюї

(тодішнього кандидата від Республіканської партії на президентських виборах 1940 р.), й саме тоді в політичних кулуарах вперше з'явилося його ім'я як потенційного державного секретаря (Challener R., 1988. P. 19). Проте президентські вибори 1940 р., як і 1944 р., виграв Ф. Рузвельт, який мав власних фаворитів щодо призначення на посаду державного секретаря, і Дж.Ф. Даллесу довелося чекати.

У 1945 р. він був радником делегації Сполучених Штатів Америки на конференції в Сан-Франциско, що заснувала ООН. На початку 1946 р. став членом американської делегації на першому засіданні Генеральної Асамблеї в Лондоні. У тому ж 1946 р. очільники Принстонського університету вирішили присудити почесний ступінь Дж.Ф. Даллесу, «внуку одного державного секретаря і племіннику іншого, ... міжнародному юристу, який сьогодні є одним з провідних співробітників світу в усьому світі, людині зі стриманою сильною релігійною вірою і пристрасною до миру в усьому світі» (Challener R., 1988. P. 21). Щоправда, після закінчення Другої світової війни Дж.Ф. Даллес надав перевагу політиці перед християнством і став менш поміркованим. Хоча, як зазначали люди з його оточення, «його релігійний моралізм знов посилювався, як тільки-но він обійняв посаду державного секретаря» (Kirby D., 2008. P. 280).

До 1952 р. Дж.Ф. Даллес став одним із лідерів республіканського зовнішньополітичного істеблішменту, і якби у 1948 р. Т. Дьюї втретє не програв на президентських виборах, на цей раз Г. Трумену, Дж.Ф. Даллес вже б давно був державним секретарем. У цей час він служить в адміністрації президента Г. Трумена й працює в Державному департаменті та особливу участь бере у переговорах, що привели до укладання Японією мирного договору. До того ж Дж.Ф. Даллес був, так би мовити, «політичним архітектором» післявоєнної зовнішньої політики, спрямованої на стримування Радянського Союзу. У 1952 р. розпочалася передвиборча президентська кампанія, коли Дж.Ф. Даллес став позиціонувати себе як критик зовнішнього курсу Г. Трумена і підтримував Д. Ейзенхауера в його політичній боротьбі із сенатором Р. Тафтом за висування в кандидати у президенти від республіканської партії (Marks F., 1995. P. 187). Зокрема, Дж.Ф. Даллес зазначав, що труменська «політика стримування» призвела до наближення східноєвропейських країн до радянської жорстокості. Він, як і майбутній президент Д. Ейзенхауер, стояв на позиції, що «політика стримування» була аморальною, а Г. Трумен був занадто м'яким щодо комунізму (Kirby D., 2008. P. 281). Тепер зрозуміло, чому, обійнявши президентську посаду в 1953 р., Д. Ейзенхауер (звісно, не без допомоги Дж.Ф. Даллес) проголосив доктрину «масованої відплати», яка передбачала не «м'яке» ставлення

до комунізму, а масштабне використання стратегічної ядерної зброї.

Сам Дж.Ф. Даллес рекламував цю доктрину як «максимально стримувальний фактор з прийнятними витратами» (FRUS, 1952–1954. P. 509–514). Показово, що Д. Ейзенхауер та Дж.Ф. Даллес обійняли посади в рік, коли очікування падіння американського престижу стали реальними через смерть Й. Сталіна 1953 р., що викликала надії європейських народів на послаблення холодної війни. Західні політичні кола загалом побоювалися, що смерть Й. Сталіна може послабити народну ворожнечу щодо СРСР.

Коли в січні 1953 р. Д. Ейзенхауер обійняв пост президента США, то призначив Дж.Ф. Даллеса державним секретарем США. Згодом президент Д. Ейзенхауер назве його найкращим державним секретарем, якого він коли-небудь знав, а його спокійний підхід, розуміння важливих факторів у кожній проблемі, тверді висновки та мораль будуть оцінені як величні. Щоправда, не всі поділяли таке ставлення президента до Дж.Ф. Даллеса. Зокрема, Дж.Ф. Даллес не отримав «гарної оцінки» серед дослідників. До кінця ХХ ст. його часто характеризували, навіть карикатурно зображували, як пресвітеріанського мораліста, який захоплювався засудженням атеїстичного комунізму, людину, яка вірила в існування радянсько-китайського блоку. А. Бучан вважав його «одним із найбільш непривабливих постатей новітньої історії», а радянський дослідник Е. Іванян зазначав, що він зіграв зловісну роль у зовнішній політиці Сполучених Штатів 50-х років ХХ ст. (Іванян Е.А., 1975. С. 302).

Дж.Ф. Даллес приділяв багато уваги взаєминам США з Європою. Домінуючим фактором його мислення була теза про те, що «економічне здоров'я» та стабільність Європи й США взаємопов'язані (Kirby D., 2008. P. 282). Постійним супутником Дж.Ф. Даллеса був його християнський моралізм, що мав як позитивне, так і негативне значення. Наприклад, дослідник Я. Сет зазначав, що саме цей образ мораліста зробив його досить поважною людиною і саме цей факт став вирішальним у його призначенні на посаду державного секретаря (Seth J., 2004. P. 275). Та й за кордоном його призначення сприйняли позитивно з урахуванням того, що європейці, як і Дж.Ф. Даллес, вірили в те, що релігійні засади допомагають зміцнити трансатлантичний союз і що спільне християнство нагадує людям (американцям та європейцям) про спільні культурні риси та цінності, які об'єднали свого часу Європу й Америку. Дж.Ф. Даллеса можна охарактеризувати як людину проєвропейську. Він був близьким до Великої Британії за спільну політичну та культурну спадщину; він полюбляв Францію, захоплювався її урядом, культурою та їжею; він цінував К. Аденауера, хоча був не до кінця впевнений у німцях.

Таке ставлення не залишалося поза увагою за кордоном (йдеться наразі про дипломатичні кола): у Великій Британії, Франції, Німеччині, Італії поважали і цінували Дж.Ф. Даллеса через «свою» частинку в ньому. Цей факт та високі моральні цінності відкривали йому шлях до особистої дипломатії, особливо у європейському регіоні.

Проте не всі оцінювали його релігійність. А тому поступово релігійний складник і публічний імідж з надмірним моралізмом призвів до зниження його популярності, оскільки жага пресвітеріанського мораліста завжди і всюди битися з дияволом втомила американського громадянина (Immerman R., 1990. P. 3). І ця боротьба привела до того, що діяльність Дж.Ф. Даллеса викликала «громадянський вогонь і ряд проблем», коли Д. Ейзенхауер спокійно намагався працювати над досягненням консенсусу.

На сьогодні відкритим залишається питання щодо того, хто в тандемі «президент — державний секретар» був лідером у формуванні зовнішньополітичного курсу країни. Багато дослідників-біографів Дж.Ф. Даллеса (їх більше, ніж у його діда та дядька разом узятих, що певною мірою пов'язано з одіозністю фігури Дж.Ф. Даллеса) позиціонують його як певного маніпулятора і прагматика, який переслідував американські інтереси, використовуючи релігійне моралізаторство. Звісно, державний секретар був складною людиною, однак водночас гнучким і творчим державним діячем. Його амбітна дипломатія заслуговує на високу оцінку: побудова військових блоків НАТО, створення СЕАТО, критика англо-французького вторгнення в Суецький канал тощо. Однак результати такої політики, як і його відносини з президентом, залишаються предметом дискусії.

Протягом шести років Джон Фостер Даллес був державним секретарем США, і начебто, ні в кого за цей період не виникло ніяких сумнівів у тому, хто ж є справжнім автором зовнішньополітичного курсу США. Дж.Ф. Даллесу були надані президентом усі повноваження в питанні формулювання зовнішньополітичного курсу країни, а також право ініціативи від імені уряду США. І хоча, як стверджував Д. Ейзенхауер, державний секретар ніколи не робив важливих зовнішньополітичних кроків без його відома і згоди, можна вважати, що саме Дж.Ф. Даллес був ініціатором зовнішньополітичного курсу США 50-х років ХХ ст. Таку позицію поділяє багато американських істориків. Як зазначав один із найближчих помічників Дж.Ф. Даллеса, з президентом узгоджувалися «вже ухвалені рішення та плани, що дозріли в деталях у винахідливому і невтомному розумі Даллеса» (Mitchell D. R., Davies R. O., 1969. P. 282). Як вже зазначалося, на початку свого правління Д. Ейзенхауер проголосив доктрину «масованої відплати». За визнанням американських авторів, президент відтепер бачив світ крізь

окуляри Дж.Ф. Даллеса (Іванян Е.А., 1975. С. 302). «Тоді як функції символу національної єдності, що не потребують виняткових зусиль, були без особливого поспіху взяті на себе Ейзенхауером, справжня влада в його уряді була захоплена Джоном Фостером Даллесом», — писав видавець і головний редактор журналу «The Reporter» М. Асколі (Ascoli M., 1959. P. 10).

Здійснюючи контроль над тим, з ким із зарубіжних діячів зустрічався президент та сенсом їхніх розмов, Дж.Ф. Даллес особисто поклав на себе обов'язки не лише представника президента у зовнішньополітичній галузі, а й і його юрисконсульта, ретельно редагуючи всі тексти заяв президента для преси із зовнішньополітичних питань. Необхідність такого контролю Дж.Ф. Даллес пояснював малодосвідченістю Д. Ейзенхауера. Американські історики наголошують, що саме Дж.Ф. Даллес став ініціатором в'єтнамської політики Сполучених Штатів, що згодом призвела країну до найбільш непопулярної війни в її історії (Pruessen W. R., 1982. P. 342). З ініціативи Дж. Ф. Даллеса 7 квітня 1954 р. Д. Ейзенхауер виступив з викладом нової військово-політичної «теорії доміно», застерігаючи інші країни від спроб порушення статус-кво в будь-якому районі світу. До кінця першого терміну свого перебування в Білому домі він «практично здав всі свої повноваження» Дж.Ф. Даллесу (Іванян Е.А., 1975. С. 305). Це переконання висловлює і прем'єр-міністр Великої Британії Гарольд Макміллан у своїх мемуарах, посилаючись на розмову з Дж.Ф. Даллесом у 1956 р., коли останній порадив йому не турбуватися про точку зору Д. Ейзенхауера, заявивши: «Адже це я пишу все те, що він говорить». «Він (Даллес) сказав, що було б помилкою вірити в те, що він і президент можуть бути не разом. Він сам був автором більшості президентських заяв. Коли вони мали б бути жорсткими, їх промовляв державний секретар» (Іванян Е.А., 1975. С. 305). Власне кажучи, і сам Д. Ейзенхауер не приховував складності у питаннях зовнішньої політики: в 1955 р. він зважився вчинити всупереч рекомендації свого держсекретаря у жодному разі не виїжджати на зустріч «у верхах» і не вести «переговорів з комуністами». Але, виїхавши до Женеви в супроводі Дж.Ф. Даллеса, Д. Ейзенхауер керувався розробленим державним секретарем сценарієм, що виключав будь-яку можливість досягнення домовленості з СРСР (Іванян Е.А., 1975. С. 306).

Однак навряд чи було б правильним представляти Дж.Ф. Даллеса «злим генієм» свого президента. Стверджувати так означало б забути про глибокі коріння консерватизму самого Д. Ейзенхауера. Всілякі зовнішньополітичні теорії, доктрини і рішення, що пропонувалися Дж.Ф. Даллесом, не тільки отримували доброзичливе ставлення глави держави, а й і його повну та беззастережну

підтримку. Дати можливість політичній опозиції усунути Дж.Ф. Даллеса, зваливши на нього всю провину за провали американської зовнішньої політики і за її згубний вплив на економіку країни, означало б для президента визнати свою повну некомпетентність у зовнішньополітичних питаннях і незаперечність того факту, що все було віддано на безконтрольний відкуп державному секретарю.

Історіографія початку ХХІ ст. дещо спростила оцінку діяльності Дж.Ф. Даллеса, що стало можливим завдяки опрацюванню спеціальних фондів документів державного секретаря та президента Д. Ейзенхауера. Тепер теза про те, що державний секретар мав домінуючий голос у процесі формування політики, відходить на другий план. Загалом зазначається, що Д. Ейзенхауер був тією посадовою особою, яка ухвалювала рішення і була рівноцінним партнером, а Дж.Ф. Даллес в основному відповідав за реалізацію політики президента. Дослідники наголошують на спільності поглядів і цінностей, цілей і намірів, на взаємній повазі, а тому логічним є твердження про спільну відповідальність президента й держсекретаря за зовнішню політику США. Оцінюючи дипломатію Дж.Ф. Даллеса, Пітер Г. Бойла зазначає, що призначення Дж.Ф. Даллеса на посаду державного секретаря було свого роду громовідводом, аби спрямувати критику саме на державного секретаря з метою позиціонування президента як геніального державного діяча. Зокрема, він зазначає, що Д. Ейзенхауер був далеко не новачком у зовнішній політиці та, будучи досить інформованим, потребував людини, досвідченого дипломата, аби відволікати від себе деякі наслідки складних зовнішньополітичних рішень (Boyle P. G., 2005. P. 18). Така думка є викликом для попередніх дослідників політики Д. Ейзенхауера та Дж.Ф. Даллеса. Однак, якщо згадати певні історичні події, то складається враження: якщо така навмисна гра була, вона була досить ефективною. Варто згадати, кого М. Хрущов звинувачував у жорсткому курсі США щодо СРСР. Кого звинувачував У. Черчилль у неможливості організації перемовин очільників держав, метою яких було певне зближення з СРСР. Відповідь одна — Дж.Ф. Даллеса.

Але не варто принижувати й розумові здібності та досвідченість державного секретаря. Певно, така давня жага Дж.Ф. Даллеса до крісла державного секретаря, амбіції, закладені у дитинстві, змушували його «заплющувати очі» на деякі кроки Д. Ейзенхауера. Можна стверджувати, що

вони вартували один одного, а тому слід наголошувати саме на їхній співпраці, а не суперництві. Як зазначав У. Черчилль: «Лише Дж.Ф. Даллес був достатньо розумним, аби бути дурним» (Larres K., 2002. P. 285).

1972 р. колишній президент Д. Ейзенхауер сказав: «Протягом шести років, починаючи з 1953 року, між Фостером Даллесом і мною існувала довіра, спільна віра, яка ані секунди не ламалася. Ми дуже багато працювали. Кожен день, ближче до вечора, він приходив до мене в офіс, і ми обговорювали різні проблеми. Я маю віддати честь його характеру, проникливості та сміливості» (Challener R. 1988. P. 26). Будучи у відставці, Д. Ейзенхауер неодноразово наголошував, що він не знає жодного випадку, коли б Дж.Ф. Даллес зробив щось важливе, не обговоривши це з ним. Звісно, висловлювання президента є достатньою суб'єктивним, і зрозуміло, що якщо такі випадки й були (йдеться про одноосібну ухвалу зовнішньополітичного рішення), Д. Ейзенхауер вміло приховував їх, аби не бути звинуваченим у некомпетентності, недосвідченості, аби не нести одноосібну відповідальність за курс США на світовій арені. Водночас багато очевидців свідчить про близькість, що існувала між президентом та державним секретарем, і сам Дж.Ф. Даллес досить ревно охороняв свої стосунки з президентом. Це дає змогу стверджувати, що процес «обговорення» дійсно існував між президентом і державним секретарем.

Таким чином, констатуємо, що Дж.Ф. Даллес, безперечно, був основним рушієм зовнішньої політики Сполучених Штатів Америки 50-х років ХХ ст., її ініціатором та політичним архітектором. Чи проводив Дж.Ф. Даллес політику особистої дипломатії? Можна сказати, що так. Але вона полягала не в одноосібному формуванні зовнішнього курсу країни, а швидше в особистому налагодженні контактів, без допомоги президента США Д. Ейзенхауера, із закордонними колегами й державними високопосадовцями, у чиєму колі він користувався великою повагою. Досвід діяльності Дж.Ф. Даллеса свідчить, наскільки він розширив спектр можливостей, наданий посадою держсекретаря особі, яка її обіймала. Тракткування дій цього політика лише у негативному аспекті не є продуктивним. Більш результативною є констатація факту про те, що Дж.Ф. Даллес перебрав на себе відповідальність за зовнішньополітичний курс країни, вільно чи невільно реалізуючи курс на «особисту дипломатію».

ДЖЕРЕЛА

1. Иванян Э.А. Белый дом: президенты и политика. М.: Изд-во политической литературы. 1975. 432 с.
2. Ascoli M. The Ordeal of Mr. Dulles. *The Reporter*. March 5, 1959.
3. Boyle P. G. Eisenhower. New Jersey: Pearson Education, 2005. 216 p.

4. Challener, R. John Foster Dulles: The Princeton Connection. *The Princeton University Library Chronicle*. 1998. № 50 (1). P. 6–29. DOI: 10.2307/26404558.
5. Immerman R. H. John Foster Dulles: Piety, Pragmatism, and Power in U.S. Foreign Policy. Rowman & Littlefield Publishers. 1998. 221 p.
6. Foreign Relation of the United States, 1952–1954, Western European Security, Volume V. Washington. United States Government Printing Office. 1983. P. 509–514. DOI: 10.2307/1147773.
7. Hoopes T. God and John Foster Dulles. *Foreign Policy*. № 13. 1973. P. 154–177. DOI: 10.1080/14794010802547950.
8. Kirby D. John Foster Dulles: moralism and anti-communism. *Journal of Transatlantic Studies*. 2008. № 6 (3). P. 279–289.
9. Marks F. Power and Peace: The Diplomacy of John Foster Dulles. Westport: Praeger. 1993. 296 p.
10. Mitchell F. D. and Davies R. O. America's Recent Past. New York, London, Sydney, Toronto: John Wiley & Sons, InP. 1969. 440 p.
11. Pruessen R. W. John Foster Dulles: The Road to Power. New York: The Free Press. 1982. 575 p.

REFERENCES

1. Ivanian, E. A. (1975). *Bielyi dom: prezidenty i politika*. M.: Izdatelstvo politicheskoi literatury [in Russian].
2. Ascoli, M. (March 5, 1959). The Ordeal of Mr. Dulles in “*The Reporter*” [in English].
3. Boyle, P. G. (2005). *Eisenhower*. New Jersey: Pearson Education [in English].
4. Challener, R. (1988). John Foster Dulles: The Princeton Connection. *The Princeton University Library Chronicle*, 50 (1), 6–29 [in English].
DOI: 10.2307/26404558
5. Immerman, R. H. (1998). *John Foster Dulles: Piety, Pragmatism, and Power in U.S. Foreign Policy*. Rowman & Littlefield Publishers [in English].
6. Foreign Relation of the United States, 1952–1954. (1983). *Western European Security*, Vol. V, Washington: United States Government Printing Office [in English].
7. Hoopes, T. (1973). God and John Foster Dulles. *Foreign Policy*, 13, 154–177 [in English].
DOI: 10.2307/1147773
8. Kirby, D. (2008). John Foster Dulles: moralism and anti-communism. *Journal of Transatlantic Studies*, 6 (3), 279–289 [in English].
DOI: 10.1080/14794010802547950
9. Marks, F. (1993). *Power and Peace: The Diplomacy of John Foster Dulles*. Westport: Praeger [in English].
10. Mitchell, F. D., Davies, R. O. (ed.). (1969). *America's Recent Past*. New York, London, Sydney, Toronto: John Wiley & Sons, InP [in English].
11. Pruessen, W. R. (1982). *John Foster Dulles: The Road to Power*. New York: The Free Press [in English].

Дата надходження статті до редакції: 15.04.2020 р.